

ISTORIA MEDICINII

Medici celebri în perioada napoleoniană – partea V Jean François Coste – Primul medic-șef al Armatei Franceze în timpul împăratului Napoleon I

Prof. univ. dr. Mihai Burlibașa, Asist. univ. drd. dr. Florentina Căminișteanu, Drd. Mircea Popescu, Șef lucr. univ. dr. Viorel Ștefan Perieanu, Stud. Andrei Burlibașa, Stud. Maria Antonia Ștețiu, Stud. Mircea Cotruță, Dr. Andrei Vorovenci, Conf. Univ. Dr. Mihaela Chirilă

¹Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” București, România, ²Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, România, ³Stomatologie generală, ⁴Chirurgie dento-alveolară, ⁵Protetică dentară, ⁶Endodonție

Primit: 12.01.2025 • Acceptat pentru publicare: 27.02.2025

Rezumat

Jean François Coste a fost un excepțional medic francez care și-a desfășurat activitatea în partea de final a secolului XVIII și prima jumătate a secolului XIX. Mai exact, a fost primul medic-șef al Armatei Franceze în timpul lui Napoleon Bonaparte, a fost primul primar al orașului Versailles, dar este considerat pe drept cuvânt ca fiind și fondator al Spitalului Val-de-Grâce (l'Hôpital du Val-de-Grâce). În continuare, vom încerca să prezentăm o biografie deosebit de succintă a celui care a fost unul dintre cei mai respectați slujitori ai lui Hipocrat în timpul Perioadei Napoleonice.

Cuvinte cheie: *Perioadă Napoleoniană, medicină, Jean François Coste*

HISTORY OF MEDICINE

Famous physicians in the Napoleonic era – part V Jean François Coste – First Chief Physician of the French Army during the reign of Emperor Napoleon I

Abstract

Jean François Coste was an exceptional French doctor who worked in the latter part of the 18th century and the first half of the 19th century. Specifically, He was the first chief physician of the French Army during Napoleon Bonaparte's time and was also the first mayor of the city of Versailles. He is rightfully considered the founder of the Val-de-Grâce Hospital (l'Hôpital du Val-de-Grâce). We will attempt to present a particularly succinct biography of one who was one of the most respected servants of Hippocrates during the Napoleonic Era.

Keywords: *Napoleonic Era, medicine, Jean François Coste*

Introducere

Jean François Coste (1741-1819) a fost un important medic militar și om politic francez al Perioadei Napoleonice. El a fost primul medic-șef al Armatei Franceze în timpul lui Napoleon Bonaparte (mai exact, discutăm despre Marea Armată - Grande Armée, denumirea sub care a fost cunoscută Armata Franceză în timpul Imperiului Francez condus de către Împăratul Napoleon I al Franței), a fost primul primar al orașului Versailles, dar este considerat pe drept cuvânt ca fiind și fondator al Spitalului Val-de-Grâce (l'Hôpital du Val-de-Grâce) (renumit spital militar din Paris, capitală a Franței) (1-6). În continuare, vom încerca să prezentăm o biografie deosebit de succintă, a celui care a fost unul dintre cei mai respectați slujitori ai lui Hipocrat în timpul Perioadei Napoleonice.

Date generale

Jean François Coste s-a născut în localitatea Villes, în ținutul Gex din Franța, pe data de 4 iunie 1741, tatăl său fiind un foarte priceput și apreciat medic în regiunea respectivă. Încă din copilărie, micul Jean François a dorit să calce pe urmele tatălui său și să devină medic. După ce a parcurs cu succes școala primară într-o mică localitate rurală, Belley, Jean François a fost trimis, conform preceptelor foarte stricte ale perioadei respective, să se instruiască în cadrul unui mic, dar foarte serios seminar teologic catolic din orașul francez Lyon, în fapt unul dintre cele mai dezvoltate industrial orașe franceze după capitala Paris. Aici, reputatul medic francez a aprofundat nu doar scrierea și citirea în limba franceză, dar a învățat foarte bine să scrie și să citească și în limba latină, iar după unele surse bibliografice, el ar fi depus eforturi substanțiale și pentru învățarea limbilor engleză, germană și italiană. În continuare, Jean François Coste a fost extrem de hotărât să devină medic, spre marea mulțumire și mândrie a tatălui său, astfel încât acesta și-a început studiile în medicină chiar în orașul Lyon, în cadrul unuia dintre spitalele de renume din oraș (1-6).

Dar, atât tatăl său, cât și tânărul Jean François au considerat că viitorul medical al acestuia din urmă într-o Franța Monarhistă nu era nicidecum în Lyon sau în oricare oraș provincial de pe teritoriul francez, ci doar în capitală, în Paris, putea fi asigurată la acel moment o pregătire performantă în domeniul medical. Astfel, grație unor eforturi financiare extraordinare din partea familiei, dar și grație unui sistem de recomandări foarte bine gândit, Jean François Coste și-a putut continua studiile medicale în capitala Franței, Paris, o capitală tumultuoasă și plină de splendoare, care se afla încă destul de departe de marea teroare a Revoluției Franceze care avea să fie pornită pe data de 5 mai 1789 și care avea să schimbe din temelii și apoi să modernizeze o societate franceză decadentă și împotmolită în obiceiuri vechi, dar și într-o rutină coruptă și fără orizont. Mai exact, Jean François Coste a avut o șansă extraordinară în Paris: a parcurs studiile de medicină chiar sub coordonarea marelui Antoine Petit (1722-1794), un medic francez excepțional, dar și un dascăl pe măsură, în fapt cel care i-a pregătit și pe alți 2 renumiți medici francezi, Joseph-Ignace Guillotin și Félix Vicq d'Azyr, care prin

activitatea lor remarcabilă au marcat atât perioada pre-revoluționară, perioada Revoluției Franceze, dar și perioada post-Revoluție Franceză, mai exact, perioada în care marele Napoleon Bonaparte a condus Franța [(Félix Vicq d'Azyr, 1748-1794, medic, anatomist și naturalist francez de foarte mare anvergură, considerat a fi părintele anatomiei comparate); (Joseph-Ignace Guillotin, 1738-1814, medic dar și renumit om politic și revoluționar francez, cel care a propus în premieră pentru execuții un instrument numit ghilotină. Totodată, același Joseph-Ignace Guillotin a fost unul dintre principalii pionieri care au introdus vaccinarea antivariolică în Franța)] (1-11).

Figura 1. Jean François Coste, gravură de Ambroise Tardieu (5)

Jean François Coste a fost în serviciul lui Antoine Petit în calitate de tânăr medic asistent al acestuia atât în perioada în care maestrul a activat în cadrul Spitalului Hôtel-Dieu, cât și ulterior, în timpul activității acestuia în cadrul Spitalului Salpêtrière, ambele fiind spitale renumite localizate chiar în Paris. Viața alături de remarcabilul Antoine Petit nu a fost deloc una simplă: programul de consultații era extrem de aglomerat, activitatea didactică era deosebit de intensă, iar pretențiile maestrului erau numeroase și pe alocuri exagerate. Dar, Jean François Coste nu s-a descurajat câtuși de puțin și a profitat de această șansă extraordinară pe care a avut-o, acumulând o foarte vastă experiență într-o specialitate, care astăzi ar putea fi încadrată în amplul domeniu al medicinei generale. Concret, cu ocazia unor astfel de consultații efectuate alături de maestrul Antoine Petit, tânărul Jean François Coste a avut șansa de a-l cunoaște în orașul Montmorency pe Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), filozof, scriitor și compozitor elvețian remarcabil, stabilind o strânsă relație de prietenie cu acesta. Prin intermediul lui Jean-Jacques Rousseau, Jean François Coste a avut ulterior șansa de a-l cunoaște și pe marele Voltaire (pe numele său adevărat François-Marie Arouet, 1694-1778, renumit scriitor, filozof și istoric francez), bucurându-se din plin de aprecierea acestuia și atunci, dar și mai târziu (1-6,12,13).

În anul 1763, din motive financiare, Jean François Coste a fost nevoit să părăsească Parisul, iar teza de doctorat și-a susținut-o în orașul Valence, departamentul Drôme din

regiunea Rhône-Alpes a Franței. Ulterior, Doctorul Jean François Coste și-a desfășurat activitatea de practică medicală tot în ținutul natal Gex, mai exact în zona rurală Auvergne-Rhône-Alpes, în localitatea Ferney, acolo unde marele Voltaire își petrecea multe dintre perioadele sale de creație literară, filozofică și istorică. Astfel, cu ocazia unei epidemii deosebit de agresive care a produs extrem de multe îmbolnăviri și decese în zona respectivă, Jean François Coste dând dovadă nu doar de un devotament ieșit din comun, dar și de o inspirație deosebită, a reușit pentru început să domolească și apoi să stingă complet această epidemie. Voltaire, prezent la fața locului, a fost extrem de impresionat de abnegația tânărului medic și l-a recomandat în anul 1769 pe acesta lui Étienne François de Choiseul, Marchiz de Stainville și Duce de Choiseul (1719-1785), la acel moment Ministru de Război al Regatului Franței (1-9, 14). Fără a sta pe gânduri, Étienne François de Choiseul l-a numit medic-șef al Spitalului din Versoix (l'Hôpital de Versoix), cu scopul precis de a crea un port militar francez pe lacul Lemane, în timp ce trupele franceze fuseseră trimise pentru a calma tensiunile de la frontierele regatului. Dar, începând cu anul 1770, Étienne François de Choiseul a căzut în dizgrația Regelui Ludovic XVI al Franței, și drept urmare și Jean François Coste, la acel moment un tânăr și promițător medic militar. Astfel, acesta din urmă și-a pierdut postul, fiind mutat în anul 1772 în garnizoana militară din orașul francez Nancy (1-6).

Perioada în care a activat în calitate de medic militar în orașul Nancy, a fost una deosebit de agitată pentru Jean François Coste. Soldații francezi pe care acesta i-a tratat în acea perioadă erau atât de prost hrăniți, încât a izbucnit o epidemie foarte violentă de scorbut în rândul membrilor garnizoanei militare din orașul Nancy. Această epidemie l-a determinat să protesteze cu o foarte mare vehemență asupra condițiilor inadecvate în care trăiau soldații francezi din regiunea Nancy (cazare insalubră, hrană mizerabilă, tratament inuman din partea ofițerilor), ajungând chiar să se și întâlnească cu Ministrul de Război al Regatului Francez al acelei perioade. Grație acestui protest, situația soldaților de pe întreg teritoriul Franței Monarhiste s-a îmbunătățit substanțial. Cu acest prilej, el a scris chiar și 2 volume de reflecții filozofice asupra situației respective (1-6).

În anul 1774 doctorul Jean François Coste a câștigat un important premiu al Academiei din Nancy (l'Académie de Nancy) datorită unui memoriu foarte pertinent, în care acesta a propus mai multe soluții viabile pentru a face cartierele sărace din orașul Nancy cât mai salubre, memoriu intitulat *Essay sur les moyens d'améliorer la salubrité du séjour de Nancy* (într-o traducere adaptată, *Eseu asupra modalităților de îmbunătățire a igienei în orașul Nancy*) (1-6).

În anul 1775, Jean François Coste a fost promovat personal de către Ministrul de Război al Regatului Francez la acel moment, în funcția de medic-șef al orașului Calais, un important port francez la Canalul Mânecii, practic o zonă de graniță între Franța și Anglia, aceasta din urmă fiind eternul dușman al poporului francez. Odată ajuns aici, pe lângă o activitate medicală și organizatorică deosebit de intensă, el și-a perfecționat și cunoștințele de limbă engleză (1-6).

Un an mai târziu, în 1776, împreună cu Rémi Willemet (important botanist francez, 1735-1807) au realizat un memoriu deosebit de interesant, memoriu intitulat *Essai botanique, chimique et pharmaceutique sur la substitution des substances indigènes aux exotiques* (într-o traducere adaptată, *Încercare botanică, chimică și farmaceutică despre înlocuirea substanțelor indigene cu cele exotice*), memoriu care a fost recompensat cu un important premiu de către Academia din Lyon (l'Académie de Lyon) (1-6).

Patru ani mai târziu, în 1780, Jean François Coste a fost numit medic-șef al Corpului Expediționar Francez condus de către Contele Rochambeau (mai exact, Jean-Baptiste Donatien de Vimeur, Conte de Rochambeau, 1725-1807, unul dintre cei mai capabili comandanți militari ai Regatului Franței condus de către Regele Ludovic XVI), care a fost trimis să sprijine militar Revoluția Americană, în tentativa reușită a poporului american de a-și câștiga independența de sub dominația Imperiului Britanic (1-6,15). Această poziție de medic-șef al Corpului Expediționar Francez, s-a dovedit a fi o funcție de foarte mare responsabilitate pentru Jean François Coste: pe lângă faptul că a fost medic, igienist, epidemiolog și farmacist, acesta a mai avut în subordine 2 medici (probabil și 2 chirurgi militari-șefi, nu este specificat exact în documentele la care am avut acces), 8 chirurgi militari-șefi adjuncți, 8 chirurgi militari adjuncți, 36 de studenți în practică medicală (li s-au predat în același timp și cursuri despre medicina / chirurgia în timp de război) și un număr nedeterminat de infirmieri (1-6).

Pe lângă acest personal medical militar deosebit de numeros, doctorul Jean François Coste a avut pregătite și 88 de ordine (prescripții) din partea medicului militar-șef al Armatei Regale Franceze, ordine foarte stricte care trebuiau aplicate în cadrul spitalelor și infirmeriilor franceze, ce urmau a fi înființate pe teritoriul american. Odată ajunsă Forța Expediționară Franceză în orașul american Newport, un important port la Oceanul Atlantic, el a tipărit un mic volum în limba latină care conținea aceste ordine (prescripții) și l-a trimis către toate infirmeriile și spitalele Armatei Franceze și ale Armatei Americane de pe întreg teritoriul S.U.A. O epidemie de variolă care a izbucnit în rândul trupelor franceze a fost stopată prin inocularea de vaccin antivariolic, metodă pe care a preluat-o de la colegii săi americani, care la rândul lor o preluaseră de la medicii englezi (1-6). Totodată, pe toată durata intervenției Armatei Regale Franceze în S.U.A., excelentul medic s-a confruntat cu mai multe epidemii de dizenterie, de tifos exantematic și de scorbut în rândul trupelor combatante franceze, epidemii pe care acesta, alături de colaboratorii săi, le-au stopat cu foarte multă rapiditate, dând dovadă de o eficiență și un profesionalism, ambele desăvârșite pentru acea perioadă. În același timp, Jean François Coste s-a evidențiat și prin diagnosticele extrem de precise pe care le-a stabilit, dar și prin tratamentele deosebit de pertinente pe care le-a prescris. Dar, ceea ce trebuie amintit este faptul că până în anul 1782, el a activat în cadrul Spitalului Militar Francez din Williamsburg. Totodată, fiind foarte aproape de Cartierul general al Corpului Expediționar Francez, doctorul Jean François Coste l-a vindecat pe Contele Rochambeau (generalul comandant al trupelor combatante franceze), care prezenta simptome evidente de tifos exantematic (1-6).

În anul 1781, în timpul asediului de la Yorktown, spitalele și infirmeriile Corpului Expediționar Francez au fost atât de eficiente, încât însuși Generalul George Washington, comandantul Armatei Americane, l-a felicitat pe Jean François Coste. Un alt lucru care trebuie amintit, este relația foarte caldă de prietenie care s-a stabilit în această perioadă între Doctorul Jean François Coste și marele Benjamin Franklin (1706-1790, diplomat, om de știință, inventator și politician american, considerat a fi unul dintre artizanii obținerii independenței Statelor Unite ale Americii). Tocmai datorită acestei relații de prietenie deosebit de trainice pe care a avut-o cu Benjamin Franklin, toate preceptele și teoriile lui au fost adoptate foarte rapid de către majoritatea universităților americane (1-6,16).

După ce războiul din America de Nord s-a încheiat și trupele engleze au fost înfrânte, consfințindu-se astfel câștigarea independenței Statelor Unite ale Americii de sub Imperiul Britanic, Corpul Expediționar Francez condus de către Conte de Rochambeau care luptase alături de Armata Americană, s-a reîntors în Franța. Doctorul Jean François Coste s-a reîntors în Franța odată cu Corpul Expediționar în anul 1783, fiind demobilizat aproape imediat din Armata Franceză, dar fiind în același timp recompensat de către Autoritățile Regale Franceze atât pentru serviciile sale deosebite, dar și pentru loialitatea sa cu o pensie anuală de 3000 de livre, o sumă deosebit de consistentă pentru acea perioadă. Tot ca o recompensă pentru serviciile aduse, Regele Ludovic XVI al Franței i-a acordat și un brevet de medic al Marinei Militare Franceze. În anul 1784, Regele Ludovic XVI al Franței l-a numit pe Jean François Coste în funcția de medic consultant al taberelor militare și al Armatei Regale Franceze, iar în anul 1788 l-a numit pe acesta și în funcția de inspector general al spitalelor militare din vestul Franței. Tot în această perioadă, Jean François Coste a fost numit și în funcția de medic-șef al taberei militare de instrucție din localitatea Saint-Omer (1-6).

Dar, iată-ne în anul 1789, anul declanșării Revoluției Franceze. Prima fază a Revoluției Franceze a fost cea dominată de ideile iluminismului francez, mai exact de ideile lui Montesquieu (este vorba despre Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède și de Montesquieu, 1689-1755, una dintre cele mai reprezentative figuri ale iluminismului francez), cu precădere cele exprimate în *Spiritul legilor*. Montesquieu susținea că „monarhia constituțională liberală era cel mai bun sistem de guvernământ pentru un popor care își dorea libertatea, argumentând că prin împărțirea suveranității între mai multe centre de putere, acestea se puteau controla reciproc, pentru a preveni tendințele despotice” (17, 18).

Și, exact la acest moment, Autoritățile Franceze au luat o decizie extrem de controversată pentru Armata Franceză: desființarea spitalelor militare de pe tot teritoriul Franței. Plin de revoltă, Jean François Coste a militat deschis atât pentru menținerea în funcțiune a spitalelor militare deja existente, cât și pentru înființarea unor spitale militare noi pe tot teritoriul francez. Din păcate, eforturile lui au fost tratate doar cu o foarte mare politețe: erau deja vremuri noi, foarte tulburi, iar scopurile oamenilor politici francezi au fost cu totul altele în pragul izbucnirii Revoluției Franceze (1-6).

Dar, în anul 1790 când Franța se afla deja în plin proces revoluționar, Jean François Coste fiind un orator foarte bun, a reușit să fie primul primar ales al orașului Versailles. Timp de doi ani de zile, el a reușit să mențină o atmosferă plină de calm în acest oraș situat destul de aproape de Paris, o capitală a Franței aflată în plin proces revoluționar și unde evenimentele se desfășurau cu o rapiditate extraordinară. El a lucrat foarte bine cu Louis Alexandre Berthier, un tânăr și foarte competent ofițer al Gărzii Naționale Franceze, pe care îl cunoscuse cu ocazia expediției militare a Armatei Regale Franceze în America de Nord (acesta a fost nimeni altul, decât Louis Alexandre Berthier, Prinț de Wagram, Prinț Suveran de Neuchâtel și Duce de Valangin, 1753-1815, viitor Mareșal al Franței și Ministru de Război al Imperiului Francez condus de către Împăratul Napoleon I) (1-6,19).

Totodată, Jean François Coste a reușit să treacă fără probleme prin Teroarea Iacobină (5 septembrie 1793 – 28 iulie 1794), cunoscută de asemenea doar ca Teroarea (conform originalului în limba franceză, la Terreur), atunci când foarte mulți dintre prietenii săi au fost decapitați prin ghilotinare de către Autoritățile Revoluționare Franceze. Pe tot parcursul Terorii Iacobine, el a renunțat la funcția de primar al orașului Versailles și s-a reîntors la profesia de medic, având o clientelă numeroasă și fiind extrem de apreciat de către pacienții săi, pentru profesionalismul și devotamentul de care a dat dovadă (1-6,20).

Dar, pe data de 31 iulie 1793, Convenția Națională din Franța (este numele dat Adunării Constituante care a guvernat Franța de la 21 septembrie 1792 până la 26 octombrie 1795 în timpul Revoluției Franceze) l-a autorizat pe Ministrul de Război al Franței de la acel moment, să utilizeze fosta abație regală Val-de-Grâce devenită proprietate a poporului francez, ca spital militar. Probabil, această decizie a Convenției Naționale Franceze a fost cea care a salvat fostul lăcaș de cult catolic de la distrugere, iar Jean François Coste a contribuit în foarte mare măsură la deschiderea porților acestui renumit Spital Militar Val-de-Grâce. S-a insistat foarte mult pe ideea că el a fost cel care a ținut primul curs de medicină în cadrul acestei importante instituții medicale militare franceze. Dar, prin studiul mai multor surse bibliografice, se poate spune cu certitudine că el a fost în Spitalul Militar Val-de-Grâce de 3 ori în viața sa (1-6,20):

- în anul 1793, când a inspectat vechea mănăstire și pentru a determina dacă este aptă să devină un spital militar;
- în anul 1796, atunci când a închis acest spital militar;
- în anul 1816, când a organizat și a prezidat redeschiderea acestui spital militar (oare pentru a câta oară?).

Trei ani mai târziu, în 1796, Directoratul l-a numit în funcția de medic-șef al Hotelului Invalizilor (l'Hôtel des Invalides), care la acel moment nu era altceva decât un adăpost pentru veteranii Armatei Franceze. Dar, sub directă sa conducere, Hotelul Invalizilor (l'Hôtel des Invalides) a devenit spital militar, iar în timpul conducerii Franței de către Napoleon Bonaparte, acesta a devenit chiar unul dintre cele mai cunoscute spitale militare din Imperiul Francez (aici se află și mormântul Împăratului Napoleon I al Franței) (1-6).

În perioada imediat următoare deschiderii acestui nou spital militar care este Hotelul Invalizilor (l'Hôtel des Invalides), Jean François Coste a devenit și membru cu drepturi depline al Consiliului Național de Sănătate (Conseil de Santé) din Franța, dar și inspector general al spitalelor militare franceze. Totodată, în anul 1803, datorită prieteniei sale cu Louis Alexandre Berthier ajuns la acel moment Ministru de Război al Franței (am discutat deja despre prietenia lui Jean François Coste cu Louis Alexandre Berthier, atunci când medicul francez a fost ales primar al orașului Versailles), el a fost numit și medic-șef al al Armatei Franceze desfășurată pe Coasta Oceanului Atlantic (1-6,20).

Dar, sub Imperiul Francez condus de către Împăratul Napoleon I, Inspecția Generală a Spitalelor Militare Franceze cuprindea 6 membri, medici remarcabili ai Perioadei Napoleonice: 2 medici (René-Nicolas Dufriche Desgenettes, Jean François Coste), 3 chirurgi (Nicolas Heurteloup, Dominique-Jean Larrey, Pierre François Percy) și 1 farmacist (Antoine-Augustin Parmentier). Acest comitet reprezentat de către Inspecția Generală a Spitalelor Militare Franceze a fost înființat în anul 1796, iar în perioada Imperiului Francez a fost plasat sub autoritatea ordonatorilor de credite și a comisarilor de război. Această structură a constituit apoi Direcția Serviciului de Sănătate a Armatei Franceze, cu sediul chiar la Cartierul General al Marii Armate (Grande Armée). Rolul acestui serviciu a fost de a veghea asupra organizării spitalelor militare de campanie de pe front, a spitalelor militare din spatele frontului, a lazaretelor, a infirmeriilor militare, precum și de a supraveghea transferul soldaților francezi răniți din unitățile sanitare militare din zona frontului, către spitalele militare din spatele frontului. Totodată, respectivul organism anterior menționat s-a orientat și asupra calității îngrijirilor medicale, dar și asupra recuperării ulterioare a soldaților răniți, în vederea retrimiterii acestora înapoi în primele linii (1-6).

În anul 1803, la propunerea aceluiași Louis Alexandre Berthier, la acel moment Ministru de Război al Franței, Jean François Coste a fost numit medic-șef al Marii Armate (Grande Armée). El a participat alături de Marea Armată (Grande Armée) condusă de către însuși Împăratul Napoleon I al Franței, la toate marile victorii pe care acesta le-a obținut în perioada imediat următoare (Austerlitz – în anul 1805, Jena – în anul 1806, Eylau – în anul 1807), depunând eforturi, uneori supraomenești, pentru ca răniții francezi de pe câmpurile de luptă să fie rapid preluați și să beneficieze de îngrijiri cât mai bune, cu scopul declarat de a reduce mortalitatea soldaților în niște limite rezonabile. În tabăra militară de la Boulogne, Jean François Coste a organizat și a obligat soldații francezi să se inoculeze cu vaccinul antivariolic, dar a făcut acest lucru dând dovadă de o foarte mare prudență, în același timp insistând cu fermitate asupra rigurozității măsurilor de igienă aplicate atât în spitalele militare din spatele frontului, cât și în spitalele militare de campanie, în lazaretele și în infirmeriile de pe front (1-6).

În ciuda acestor eforturi, a notelor și a rapoartelor nenumărate care au fost adresate Împăratului Napoleon I al Franței și Ministerului de Război Francez, toate sfaturile

doctorului Jean François Coste s-au dovedit a fi inutile în fața dotării extrem de precare a tuturor unităților sanitare de pe front, dar și din spatele frontului, precum și a unei pregătiri dezastruoase a personalului sanitar (medici, chirurgi, farmaciști, infirmieri). Mortalitatea în rândul răniților francezi a continuat să crească, depășind uneori și 60%. Și, toate acestea, din cauza unui sistem de achiziție și de aprovizionare al Marii Armate (Grande Armée) extrem de corupt, unde ordonatorii de credite și comisarii de război, de obicei rude sau prieteni apropiați ai Familiei Imperiale Franceze, s-au îmbogățit rapid și fără scrupule, în timp ce soldatul francez de rând și-a dat viața pentru „Imperiul și Împărat” (1-6).

În continuare, trebuie relatat un moment extrem de interesant care s-a petrecut în anul 1805: „Pe când se afla în drum spre München pentru a se alătura suitei Împăratului Napoleon I al Franței, berlina în care se găsea și doctorul Jean François Coste s-a răstăcit, iar împreună cu însoțitorii săi, au ajuns în mijlocul trupelor Armatei Austriece, cu care Armata Franceză era la acel moment în război. Fără a-și pierde calmul el i-a avertizat pe austrieci că trupele franceze îl urmează îndeaproape. Speriați, comandanții Armatei Austriece au ordonat evacuarea urgentă a orașului Passau, acesta fiind ocupat apoi fără niciun fel de pierdere omenească de către trupele Armatei Franceze” (1-6). Câteva zile mai târziu, Generalul Pierre-Antoine Dupont împreună cu trupele sale au ocupat fără luptă un oraș deja pacificat de către Jean François Coste, spre marea și plăcuta surpriză a soldaților francezi. Acest episod a fost relatat ceva mai târziu într-o scenetă comică ce a fost compusă special în anul 1806, aspect care l-a nemulțumit profund, acesta încercând fără succes să interzică respectiva scenetă (1-6).

În anul 1806, Jean François Coste, în colaborare cu Pierre François Percy, au publicat un important manual de igienă militară. Dar, un an mai târziu, pe când se afla alături de trupele franceze în Polonia, fiind foarte afectat de o oftalmie deosebit de severă, dar și datorită unei limite de vârstă impusă de către Napoleon Bonaparte (avea 66 de ani), el a fost nevoit să renunțe la această nu doar onorantă, dar și extrem de solicitantă poziție de medic-șef al Marii Armate (Grande Armée), respectivul post fiind preluat în data de 6 aprilie 1807 de către René-Nicolas Dufriche Desgenettes, un alt renumit medic militar francez al acelei perioade (1-6).

După unii specialiști în istoriografie medicală, această afecțiune oftalmică a lui Jean François Coste a fost doar o boală diplomatică, un motiv pe care reputatul medic l-a invocat, aflând că urma a fi destituit din funcția de medic-șef al Marii Armate de către suveranul francez, Împăratul Napoleon I. Lucru perfect plauzibil, având în vedere faptul că el a devenit supărător de deranjant pentru Autoritățile Imperiale Franceze, datorită rapoartelor nenumărate pe care le-a făcut, referitoare la situația precară a Serviciilor de Sănătate ale Armatei Franceze, la corupție, la slaba pregătire a personalului medical etc., rapoarte pe care acesta le-a trimis aproape încontinuu, sperând la producerea unor schimbări esențiale care să reducă mortalitatea în rândul soldaților răniți (1-6).

Chiar și după ce a fost schimbat din funcție, doctorului Jean François Coste a continuat să trimită aceste rapoarte, în care a criticat vehement situația dezastruoasă a Serviciilor de Sănătate ale Armatei Franceze, și mai ales insalubritatea din spitalele militare de campanie, din lazarete și din spitalele militare de recuperare din spatele frontului, aspect care i-a atras o antipatie profundă din partea Împăratului Napoleon I al Franței (mai exact, această demitere a lui Jean François Coste din funcția de medic-șef al Marii Armate, a fost pregătită cu ceva timp înainte de către Pierre François Percy, iar în timp ce se aflau la Varșovia, Napoleon Bonaparte a avut o reacție plină de furie la adresa lui Jean François Coste, acesta fiind prezent în grupul mare de medici care se găseau în anturajul suveranului francez. Cu acest prilej, a fost se pare decisă înlocuirea lui Jean François Coste cu René-Nicolas Dufliche Desgenettes în funcția de medic-șef al Marii Armate) (1-6).

Tocmai, datorită marii antipatii pe care Napoleon I a căpătat-o împotriva doctorului Jean François Coste, acesta din urmă a fost trimis în Paris, în calitate de medic-șef adjunct al Hotelului Invalizilor (l'Hôtel des Invalides), unul dintre cele mai renumite spitale militare franceze, poziție în care a rămas până la abdicarea definitivă a lui Napoleon Bonaparte. În ciuda intervențiilor lui Louis Alexandre Berthier și a lui Pierre Antoine Noël Bruno, Conte de Daru (1767-1829, renumit om politic, istoric și poet francez), Împăratul Napoleon I a refuzat categoric să permită accederea lui în rândul nobilimii Imperiului Francez. Ba chiar, dând dovadă de un cinism teribil, suveranul francez, în timpul vizitei pe care a efectuat-o pe data de 6 martie 1813 în cadrul Hotelului Invalizilor (l'Hôtel des Invalides), i-a acordat titlul de Baron al Imperiului Francez, Colonelului Cazaux, unul dintre asistenții guvernatorului militar al Hotelului Invalizilor, unde doctorul Jean François Coste putea fi regăsit în calitate de medic-șef adjunct (1-6, 20, 21).

Deși, acest gest gratuit l-a afectat profund pe eminentul medic francez, el a continuat polemicile legate de starea insalubră a renumitului spital militar care a fost Hotelul Invalizilor (l'Hôtel des Invalides), având discuții extrem de dure cu administrația unității sanitare. Spre exemplu, spre disperarea lui, această administrație total incompetentă i-a reproșat bătrânului medic că, „utilizează prea multe pansamente și că aruncă pansamentele folosite pentru pansarea rănilor purulente, în loc să le refolesească” (1-6).

Dar, în viață roata se învârtă. După prima abdicare a Împăratului Napoleon I al Franței și exilul acestuia în Insula Elba, odată cu revenirea pe tronul Franței a Dinastiei Bourbon, chiar în anul 1814, Regele Ludovic XVIII al Franței a reparat acea imensă nedreptate săvârșită de către Napoleon Bonaparte: i-a acordat doctorului Jean François Coste, Legiunea de Onoare (Légion d'Honneur) în Grad de Comandor și Ordinul Sfântul Mihail (l'Ordre de Saint-Michel), iar în anul 1815 monarhul francez l-a însărcinat pe experimentatul medic cu restructurarea spitalelor militare de instrucție de pe întreg teritoriul Franței (1-6).

Doctorul Jean François Coste s-a stins din viață pe data de 8 noiembrie 1819, în urma unei grave afecțiuni cardiace. Funeraliile sale s-au desfășurat în cadrul Hotelului Invalizilor (l'Hôtel des Invalides), iar numele său a fost elogiat în spitalele militare de instrucție din Paris, Metz, Strasbourg și Lille (1-6).

De-a lungul vieții, marele medic francez a fost autor al unor manuscrise și cărți extrem de valoroase, dintre care amintim (1-6):

- *Lettre à M. Joly sur l'épidémie de Colonges au Pays de Gex*, Gex, 1763.
- *Éloge de M. Pierrot, membre de l'Académie de Chirurgie*, Nancy, 1773.
- *Essai sur les moyens d'améliorer la salubrité du séjour de Nancy*, Nancy, 1774.
- *Du genre de philosophie propre à l'étude et à la pratique de la médecine*, Nancy, 1774.
- *Éloge de M. Cupers*, Nancy, 1775.
- *Il s'agit de Marcellin Cupers*.
- *Quatre lettres à M. Paulet, pour servir de réponse au factum de celui-ci*, Cantorbéry.
- *Discussion critique dans laquelle Coste déploya beaucoup d'érudition, en faveur du docteur Mead, violemment attaqué par Paulet*.
- *Essai botanique, chimique et pharmaceutique sur la substitution des substances indigènes aux exotiques*, Nancy, 1776.
- *De antiqua Medico-philosophia orbi novo adaptanda*, Leyde, 1783.
- *Du service des hôpitaux militaires ramené aux vrais principes*, Paris, 1790.
- *Coste s'y élève avec force contre le mauvais système des infirmeries régimentaires et la suppression des hôpitaux militaires permanents*.
- *Vues générales sur les cours d'instruction dans les hôpitaux militaires*, Paris, 1796.
- *Notice sur les officiers de santé de la Grande Armée morts en Allemagne depuis le 1er vendémiaire an 14 jusqu'au 1er février 1806*, Augsburg, 1806.
- *De la santé des troupes*, Augsburg, 1806, împreună cu Pierre-François Percy.

Concluzii

Jean François Coste a fost o figură remarcabilă a medicinei franceze în Perioada Napoleoniană, în special datorită contribuțiilor sale remarcabile pe care le-a adus cu precădere în domeniul medicinei militare. Născut într-o epocă de schimbări profunde, el a reușit să se distingă prin abilitățile sale excepționale și dedicarea neclintită față de profesia sa. Marele medic francez a fost recunoscut nu doar pentru expertiza sa tehnică, dar și pentru viziunea inovatoare prin care acesta a ghidat progresele în domeniul medical, în acea perioadă deosebit de tumultuoasă din istoria Franței.

Cariera lui Jean François Coste a fost caracterizată prin pasiunea pentru excelență și un angajament profund pentru îmbunătățirea continuă a practicilor din domeniul medicinei militare. Marele medic francez a lucrat cu un entuziasm fantastic, inspirând și motivând o generație întreagă de profesioniști. Contribuțiile lui nu au fost limitate la simpla practică profesională, acesta a fost, de asemenea, un

mentor dedicat și un lider de opinie deosebit de apreciat de către contemporanii săi, ale cărui idei au modelat strategiile și direcțiile viitoare ale medicinei franceze și în perioada post-Napoleon Bonaparte.

Conflict de interese: nu există

Acknowledgement: Autor corespondent: Șef Lucr. Dr. Viorel Ștefan Perieanu, e-mail: viorelperieanu@yahoo.com

Bibliografie

- Riaud X. Jean François Coste (1741-1819). *Histoire de la médecine*. Available from: <https://www.histoire-medecine.fr/napoleon-et-la-medecine-article-Jean-Francois-Coste-premier-medecin-de-la-Grande-Armee-premier-maire-de-Versailles-et-fondateur-de-l-hopital-du-Val-de-Grace.php>. [Accessed 24th June 2024].
- Peumery JJ. La prodigieuse carrière de Jean-François Coste (1741-1819), médecin-chef des armées. *Hist Sci Med*. 1980;14(2):177-86.
- Trénard L. Un défenseur des hôpitaux militaires: Jean-François Coste. *Revue du Nord*. 1993;75(299):149-180.
- des Cilleuls J. Jean-François Coste (1741-1819), médecin en chef de l'Armée de Rochambeau, premier maire de Versailles (1790-1792). *Rev Hist Armees*. 1977;4(1): 6-27.
- Brugess R. *Portraits of doctors & scientists in the Wellcome Institute*. London: Aberdeen University Press;1973.
- Association des Anciens et Amis du Pharo. *Coste Jean-François (1741-1819). Nestor de la médecine militaire*. Available from: <http://aaap13.fr/asso/ssa/dm/COSTE.pdf>. [Accessed 24th June 2024].
- Medarus.org. *Antoine Petit, 1722-1794, Médecin anatomiste*. Available from: https://www.medarus.org/Medecins/MedecinsTextes/petit_antoinet.htm [Accessed 24th June 2024].
- Sauvé G. Un cours de médecine d'Antoine Petit en 1768. *Hist Sci Med*. 1988; 22(3-4):237-48. French.
- van Gijn J. Félix Vicq d'Azyr (1748-1794). *J Neurol*. 2009; 256(8):1384-5.
- Yearsley M. Joseph Ignace Guillotin. *Proc R Soc Med*. 1915;8(Sect Hist Med):1-6.
- Donegan CF. Dr. Guillotin-reformer and humanitarian. *J R Soc Med*. 1990;83(10):637-9.
- Delaney JJ. *Jean-Jacques Rousseau (1712—1778)*. Available from: <https://iep.utm.edu/rousseau/>. [Accessed 24th June 2024].
- Larousse. *François Marie Arouet, dit Voltaire, Écrivain français (Paris 1694-Paris 1778)*. Available from: https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Fran%C3%A7ois_Marie_Arouet_dit_Voltaire/149270. [Accessed 24th June 2024].
- Encyclopaedia Britannica. *Étienne-François de Choiseul, Duke de Choiseul*. Available from: <https://www.britannica.com/event/Seven-Years-War>. [Accessed 24th June 2024].
- Encyclopaedia Britannica. *Jean-Baptiste-Donatien de Vimeur, Comte de Rochambeau*. Available from: <https://www.britannica.com/biography/Jean-Baptiste-Donatien-de-Vimeur-comte-de-Rochambeau>. [Accessed 24th June 2024].
- Benjamin F. *The Autobiography of Benjamin Franklin*. [ed.] Ketcham RL, Boatfield HC, Labaree LW. 2nd ed. New Haven & London: Yale University Press;2003.
- Cabeen DC. A supplementary Montesquieu bibliography. *Revue Internationale de Philosophie*. 1955;9(33/34):409–34.
- Whatmore R. Review article: The origins of the French Revolution. *History of Political Thought*. 2008;29(4):717–29.
- Chinard G. The Berthier manuscripts: New records of the French Army in the American Revolution. *The Princeton University Library Chronicle*. 1939;1(1):3–8.
- Gauchet M. *Robespierre: The man who divides us the most*. Princetone: Princeton University Press;2022.
- Jensen ND. *Intendant General Pierre-Antoine-Noël-Bruno Daru*. Available from: <https://www.frenchempire.net/biographies/daru/>. [Accessed 24th June 2024].